

Ürkün gyrgynçylygy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ürkün gyrgynçylygy ÜRKÜN GYRGYNÇYLYGY

100-120 müň töweregi bolandyr öýdüp çak edilýän gyrgyzlar häzirki Gyrgyzystanyň demirgazyk-gündogaryndan Hytaýa geçjek bolanlarynda önlerinde aşmasy kyn Týan-Şan daglarynyň keserip durmagy netijesinde Patyşa Russiýasynyň ýaragly güýçleriniň elinden halas bolup bilmediler.

1916-njy ýylda Gyrgyzystanda taryh sahypalaryna ady «Ürkün gyrgynçylygy» diýip ýazyljak gandöküşlikli waka bolup geçdi. Gyrgyz halkynyň tolgunşyklaryny basyp ýatymaga çalyşýan Patyşa Russiýasy Hytaýa gaçmaga synanşan 100 müňden gowrak gyrgyzy rehimsizlik bilen oka tutdy.

2019-njy ýylyň awgust aýynda Ürkünde wepat bolanlaryň ýagty ýadygärligini hatyralap Gyrgyzystanyň demirgazyk-gündogaryndaky Barskun obasynda we ýurdyň paýtagty Bişkekde ýatlama çäreleri geçirildi. Gyrgyzlar merdana ata-babalarynyň ruhuny hormatlap «Ürkün 90» ady berlen meýilnamanyň çäginde gyrgyz halkynyň azatlygy ugrunda wepat bolan gerçekleriň dagap ýatan süňklerini üşürüp, belli bir ýere gömdüler.

Doganlyk gyrgyz halkynyň gozgalaň turuzmagynyň sebäbi rus sarizminiň halkyň hak-hukuklaryny depgiläp ýetjek derejesine ýetmegi bilen birlikde, gyrgyzlaryň Birinji jahan urşunda rus goşunlarynyň hasabyna uruşa gatnaşdyryljak bolunmagydy. Ýadyňyzda bolsa, 1916-njy ýylda hut Tejende hem şol sebäpli Eziz hanyň ýolbaşçylygynda halk gozgalaňy turupdy. Bu halk gozgalaňy belli ýazyjymyz Berdi Kerbabaýewiň dünýä belli «Aýgytly ädim» romanynda öz beýanyny tapypdyr. Birnäçe ýyllap elindäki bary-ýogy alnyp gelnen garamaýak halkdan bu gezek şirin janlary islenýärdi. Russiýa uruşdan ýeňiş gazanyp çyksada, ezilip-horlanan we urşyň agramyny ýagyrsynda çeken Orta Aziýa halklaryna munuň hiç bir peýdasy ýokdy, wepat bolan gahrymanlarymyzyň ady-soruny tutjak, hormat bilen ýat etjek ýokdy. Edil tejenliler ýaly, kowumdaş gyrgyz doganlarymyz hem

Patyşa Russiýasyna garşy aýaga galdy we bu gozgalaň taryhda görlüp-eşdilmedik zalymlyk bilen basylyp ýatyryldy. Gyrgyzlaryň bir bölegi rus basybalyjylary tarapyndan şehit edildi, ölmän galan bölegi bolsa üç müň metr beýiklikdäki dag gerişlerine çykanda jan berdi. Häzir bu dag gerişleriniň etekleri gyrgyz şehitleriniň dagap ýatan süňklerinden doly. Haýran galdyryjy görnüşleriň biri-de Bedel geçelgesi bilen Hytaý serhediniň arasyndan geçýän derýanyň hanasynyň adam süňklerinden dolup ýatanlygydyr. Yetmiş dört ýyllap dowam eden sowet häkimiýeti döwründe wakalaryň bolup geçen ýerini görmesinler-bilmesinler diýip, bu ýerlere musulmanlaryň aýak basmasyna böwet boldular. Ürküniň ady sowet ideologiýasy bilen ýazylan kitaplaryň birinde-de agzalmaýar. Hatda gyrgyz intelligensiýasynyň bu hasratly wakadan söz açýan kitaplarynyň neşir edilmegine-de tä Gyrgyzystanyň 1991-nji ýylda Garaşsyzlygyny alýança garaşmaly boldy.

Ürkün gyrgynçylygynyň yetmiş bäşinji ýyly bolan 1991-nji ýylda ilkinji gezek öten-geçenleriň ruhuny hormatlap, şol hasratly wakalarda ençeme adamyň wepat bolan Asylbaş obasynda ýatlama çäresi geçirilipdi. Şu ýerde bir zada üns bermek gerek: Şol ýyl Ürkün şehitlerimi ýatlama çäresinden soň Sowet Russiýasy SSSR-iň düzümine girýän halklaryň garaşsyzlyk hakyndaky talaplaryna kän bir garşy çykyp durmady.

Ýöne ortada gynandyryjy we kalbyňa wehim salyjy bir hakykat bar: Olam Russiýanyň Çeçenistandaky we Kawkazdaky musulman halklara garşy görkezen tutumyna meňzeş ýagdaýda öldüren 100 müň gyrgyzyň ruhlarynyň öňünde bu waka zerarly hiç hili «puşmanlyk» duýmaýanlygy we ýönekeý halkdan «ötünç» soramaýanlygydyr.

Internet maglumatlary esasynda taýýarlandy. Publisistika